

Петро САБАТ

**МОЛЕБНІ ЧИНОПОСЛІДУВАННЯ ТРЕБНИКА
КИЇВСЬКОГО 1646 Р. ЗА ЗБЕРЕЖЕННЯ
ПРАВОСЛАВНОЇ ВІРИ**

У даній публікації представлені два молебні чинопослідування требника Київського 1646 р. за збереження православної віри, що були укладені митрополитом Київським Петром (Могилою) чи за його благословенням. В текстах читач може відчитати, як митрополит Петро дає вірним духовну потіху, про це що Господь їх ніколи не покине, коли зберігатимуть православну віру. В статті підкреслено, що в сьогоденні Церкви Володимирівського хрещення потребують молебня за збереження православної віри незважаючи на те, що вони практикують екуменізм. Причина в тому, що апостазія, відступництво та безвір'я залишаються актуальною проблемою для всіх Церков. Зауважено, що тексти цих молебнів можуть послужити основою для написання нового молебня для українських Церков київської традиції згідно з духом часу та екуменізму.

Ключові слова: молебні, требник, Петро Могила, збереження православної віри

Вступ

Молебні піснеспіви входять до структури церковних богослужінь Східної Церкви, хоча у богослужбовій практиці прийнято вважати молебнем окреме церковне богослужіння, в якому вірні просять Бога, Пречисту Діву Марію чи святого (святих) про ласку й милість у зв'язку з різними суспільними чи особистими потребами та обставинами, або ж дякують їм вже за вислухані молитви¹.

Молебен, як різновид церковного богослужіння сягає своїми коренями візантійської літургійної традиції². Саме з візантійської літургійної традиції в більшості випадків були запозичені канони і молитви чи тільки молитви, які в київській літургійній традиції деколи навіть оформилися в молебні чинопослідування³.

У київській літургійній традиції в XV-XVII ст. молебен чи молебне чинопослідування (у рукописних⁴ та стародруківаних дже-

¹ Нефедов Г. *Таинства и обряды Православной церкви*. Москва 1995, с. 261.

² Сабат П. Величання Богородиці, нашої Матері і Заступниці, Покровительки і Захисниці, Пречистої Диви Марії в богослужіннях // *Alma Mater*. Roma-Italia 2003-2004. № 69, с. 17.

³ Сабат П. Історія походження молебнів з канонами із рукописного Київського требника XV– поч. XVI ст. *Borgiano illirico* 15 з Ватиканської бібліотеки і їх рецепція в Київській та Московській Церкві // *Історія релігії в Україні і світі: збірник наукових праць. Серія "Історичне релігієзнавство"*. Острог: Вид-во Національного університету "Острозька академія" 2011. Вип. 5, с. 192.

⁴ *Euchologium slavonicum* (Требник Київський XV — поч. XVI ст.). Апостольська Ватиканська Бібліотека. Фонд Борджіо-Ілліріко № 15, арк. 340 зв.-366; Марусин М. *Чини Святительських Служб в Київському Евхологоні з початку XVI ст. (Gli ordini pontificali nell'Eucologio Kieviano dell'inizio del secolo XVI)*. Рим 1966, с. 177-179; Красносельцев Н. *О некоторых службах и обрядах ныне неупотребляющихся: Чинь како подобает молебен пети за болящего // Православный собеседник. Часть II*. Казань 1889, с. 404-427.

релах⁵) було за структурою подібне до богослужіння Утрени⁶. Воно складалося переважно з таких трьох частин: вступу, який містив початок звичайний, псалом (один чи три) і спів «Бог Господь», основної частини — канону із 9 піснями (за винятком другої пісні), та закінчення ектенії, молитви чи молитов, які висвітлювали мотив даного моління, та відпусту⁷. Від XVII ст.⁸ до поч. XXI ст.⁹ в київській літургійній традиції вже вживаються також і молебні без канону, тобто скорочені.

В требнику Київському 1646 року вміщені чотирнадцять молебнів на різні випадки, а саме:

- ПОСЛѢДОВАНИЕ МОЛЕБНА ЗА БОЛѢЩАГО¹⁰;
- МОЛЕБНОЕ ПОСЛѢДОВАНИЕ къ Гдѣ нашему Исѣ Хрѣту. На разлученіи души ѿ тѣла вслѣдѣ Православнаго хрѣтіанина, ахѣвнаго, или мірскаго сословіа същаго¹¹;

⁵ *Требник*. Вільно 1618, арк. 230-259; *Требник*. Львів 1645, арк. 240-260; *Евхологіон, або Требник митрополита Петра Могили*. Рим 1988, с. 1331-1532.

⁶ Сабат П. Величання Богородиці, нашої Матері і Заступниці, Покровительки і Захисниці, Пречистої Діви Марії в богослужіннях, с. 17.

⁷ Сабат П. Історія походження молебнів з канонами із рукописного Київського требника XV — поч. XVI ст. *Borgiano illirico* 15 з Ватиканської бібліотеки і їх рецепція в Київській та Московській Церкві, с. 192.

⁸ Див. *Вослѣдованіе Молебное къ ѿгнанію чародѣлній ѿ волшѣныхъ ѿбеланій ѿ чловека. Евхологіон, або Требник митрополита Петра Могили*, с. 1625-1630.

⁹ Див. *Последование молебных пеній*. Киевъ 1891, с. 35-40; *Требникъ. Книга молебных пеній*. Часть IV. Римъ 1952, с. 2-40, 99-135; *Требникъ. Часть III. Украинская православная церковь. Киевская митрополия* 1997, с. 315-353; *Требник у двох частинах*. Частина II. Київ: Видавничий відділ Української Православної Церкви Київського Патріархату 2000, с. 470-528; *Требникъ* (в 4-х частях). Том III. Сретенский монастырь 2013 г., с. 51-63.

¹⁰ *Евхологіон, або Требник митрополита Петра Могили*, с. 533-559.

¹¹ *Евхологіон, або Требник митрополита Петра Могили*, с. 567-593.

- **МЛБНОЕ П'ЄНІЄ КЪ ГҮ НШЕМУ ІНСҮ ХҮ П'ЄВ'ЄМОЄ В НУЖДѢ ЦРКОВНОИ,** ѿ оумирѣнїи ѿ соединѣнїи Правосл'авныхъ Вѣры, ѿ ѿсвожденїи ѿ бѣды належ'ащїи Правосл'авнымъ, ѿ сопротивныхъ Апост'атѡвъ¹²;
- **МЛБНОЕ П'ЄНІЄ КЪ ГҮ НШЕМУ ІНСҮ ХҮ П'ЄВ'ЄМОЄ** ѿ ѿмирѣнїи ѿ соединѣнїи Церкви, ѿ ѿсвоженїи ѿ работѣ ѿ плѣненїи Яг'ар'анскомуъ св'цнхъ, ѿ раздр'ушенїи тѣхъ Х'ртоненавистныхъ властїи¹³;
- **РОСЛ'ЄВ'АНІЄ МОЛ'ЄБНАГО П'ЄНІА КЪ ГҮ БГҮ НАШЕМУ,** ЗА ЧАРА И ЗА ЛЮДИ. П'Єв'ємагѡ въ время Брани, противъ спост'атѡвъ находящїхъ на ны¹⁴;
- **РОСЛ'ЄВ'АНІЄ МОЛ'ЄБНАГО П'ЄНІА П'ЄВ'ЄМАГО В НАШЕСТВІИ В'ЯРВАРЪ** ѿ ѿ нарожденїи языхъ¹⁵;
- **РОСЛ'ЄВ'АНІЄ МОЛ'ЄБНАГО П'ЄНІА П'ЄВ'ЄМАГО** въ время бездождїа¹⁶;
- **РОСЛ'ЄВ'АНІЄ МОЛ'ЄБНАГО П'ЄНІА КЪ ГҮ БГҮ НАШЕМУ ІНСҮ ХҮ,** П'Єв'ємагѡ въ время безвѣрїа, егда дождь мнѡгїи безгоднѡ падетъ¹⁷;
- **РОСЛ'ЄВ'АНІЄ МОЛ'ЄБНАГО П'ЄНІА КЪ ПР҃Т'ЬИ ЖИВОНАЧАЛНѢИ ТР҃ЦИ,** П'Єв'ємагѡ въ время гвѣнтелнаго недѣла, ѿ напрасныхъ смертїи¹⁸;
- **РОСЛ'ЄВ'АНІЄ МЛБНОЕ КЪ ГҮ НАШЕМУ ІНСҮ ХҮ,** П'Єв'ємоє въ ѡбщєн'ждїи, ѿ злорастворныхъ временъ, ѿ противленїи вѣрѡвъ, ѿ въ вс'акомъ злѡключенїи людїи¹⁹;
- **РОСЛ'ЄВ'АНІЄ МОЛ'ЄБНАГО П'ЄНІА КЪ ГҮ НШЕМУ ІНСҮ ХҮ,** П'Єв'ємаго въ время труда надѡлзѣ непрест'анцагѡ²⁰;
- **РОСЛ'ЄВ'АНІЄ МОЛ'ЄБНАГО П'ЄНІА КЪ ГҮ НШЕМУ ІНСҮ ХҮ,** П'Єв'ємаго за твор'ащїхъ Милостїи²¹;

¹² Евхологїон, або Требник митрополита Петра Могили, с. 1330-1353.

¹³ Евхологїон, або Требник митрополита Петра Могили, с. 1353-1372.

¹⁴ Евхологїон, або Требник митрополита Петра Могили, с. 1373-1394.

¹⁵ Евхологїон, або Требник митрополита Петра Могили, с. 1395-1420.

¹⁶ Евхологїон, або Требник митрополита Петра Могили, с. 1421-1440.

¹⁷ Евхологїон, або Требник митрополита Петра Могили, с. 1441-1452.

¹⁸ Евхологїон, або Требник митрополита Петра Могили, с. 1453-1484.

¹⁹ Евхологїон, або Требник митрополита Петра Могили, с. 1485-1504.

²⁰ Евхологїон, або Требник митрополита Петра Могили, с. 1504-1520.

²¹ Евхологїон, або Требник митрополита Петра Могили, с. 1521-1532.

- **ВОСЛѢДОВАНІЄ МОЛѢБНОЄ** ѿ **ІЗБАВЛЕННІ** **недѣлницѣ** ѿ **вѣдѣванїа** **и** **насиїа** **дѣхвѣз** **нечїстѣ**, **и** **Мл҃твы** **заклиннѣтелныа** **тѣх҃же** **лѣкавѣх҃ъ** **дѣхвѣз**²²;
- **ВОСЛѢДОВАНІЄ МОЛѢБНОЄ** **къ** **ѡгнѣнїю** **чародѣлнїи** **и** **волшѣбнѣ** **ѡбаванїи** **ѡ** **чловѣка**²³.

Як бачимо, назви вищевказаних молебнів неоднакові. На означення молебня як церковного богослужіння вживається п'ять найменувань: **ПОСЛѢДОВАНІЄ МЛ҃БНА**, **МОЛѢБНОЄ ПОСЛѢДОВАНІЄ**, **МЛ҃БНОЄ ПѢНІЄ**, **ВОСЛѢДОВАНІЄ МОЛѢБНАГО ПѢНІА**, **ВОСЛѢДОВАНІЄ МОЛѢБНОЄ**.

Важливо також зауважити, що п'ять молебнів у своїй назві не містять безпосереднього звернення до того, до кого вони звертаються за допомогою, вісім — містять звернення до Господа Ісуса Христа, у тому числі два із них — за збереження православної віри, та один містить звернення до Пресвятої Трійці. В той же час бачимо відсутність у назві молебнів звернення до Богородиці.

Структури вищевказаних молебнів не є ідентичними. Тринадцять молебнів містять у своїй структурі канон, серед них і два молебні за збереження православної віри, а один молебень представлений без канону — це **ВОСЛѢДОВАНІЄ МОЛѢБНОЄ** **къ** **ѡгнѣнїю** **чародѣлнїи** **и** **волшѣбнѣ** **ѡбаванїи** **ѡ** **чловѣка**²⁴.

Розглядаючи тексти молебнів Требника Київського 1646 р., можна зауважити, що назви молебнів не відповідають назвам канонів даних молебнів.

Требник Київський 1646 р. містить молебні, які призначені:

- для допомоги християнам в потребах тілесних та духовних²⁵;

²² *Евхологіон, або Требник митрополита Петра Могили, с. 1546-1623.*

²³ *Евхологіон, або Требник митрополита Петра Могили, с. 1625-1630.*

²⁴ *Евхологіон, або Требник митрополита Петра Могили, с. 1625-1630.*

²⁵ *Евхологіон, або Требник митрополита Петра Могили, с. 533-559, 567-593, 1453-1484, 1546-1630.*

- для захисту християн від соціальних небезпек²⁶;
- для захисту християн від природних небезпек²⁷.

Молебні за збереження православної віри призначені для допомоги християнам в потребах тілесних та духовних.

Требник Київський 1646 р. містить молебні таких чотирьох груп:

- молебні, укладені на основі канонів та молитов візантійської літургійної традиції;
- молебні, укладені на основі канонів та молитов київської літургійної традиції, а також і деколи молитов грецьких, пристосованих до даного випадку;
- молебні, укладені під впливом латинської літургійної традиції;
- молебні авторські, укладені особисто митрополитом Петром (Могилою) чи за його благословенням.

Над групою авторських молебнів за збереження православної віри²⁸ з Требника Київського 1646 р. хочу коротко сьогодні зупинитися, оскільки про їхню історію виникнення та формування не маємо відомостей.

Авторські молебні Требника Київського 1646 р., що були укладені особисто митрополитом Київським Петром (Могилою) чи за його благословенням

До авторських молебнів Требника Київського 1646 р., що були укладені особисто митрополитом Київським Петром (Могилою) чи за його благословенням, належать два молебні, а саме:

²⁶ *Евхологiон, або Требник митрополита Петра Могили, с. 1330-1420, 1485-1504, 1521-1532.*

²⁷ *Евхологiон, або Требник митрополита Петра Могили, с. 1421-1452, 1504-1520.*

²⁸ *Евхологiон, або Требник митрополита Петра Могили, с. 1330-1372.*

- **МІЛБНОЕ ПѢНІЕ КЪ Г҃҃У НШЕМУ ИНО҃У Х҃҃У ПѢВЯЕМОЕ В НУЖДѢ ЦРКОВНОЙ**, ѡ о҃мирѣніи ѿ соединѣніи Правосла́вныа Вѣры, ѿ ѡсвобожденіи ѡ вѣдѣз належа́щии Правосла́внымъ, ѡ сопроти́вныахъ Апостѣтѡвъ²⁹;
- **МІЛБНОЕ ПѢНІЕ КЪ Г҃҃У НШЕМУ ИНО҃У Х҃҃У ПѢВЯЕМОЕ ѿ ѸМИРѢНИИ ѿ** соединѣніи Церкви, ѿ свобожденіи ѿ рабѡтѣ ѿ плѣненіи Я҃гара́нскомъ свѣщнѣхъ, ѿ разарѣшеніи тѣхъ А҃ртонена́вистныа вла́сти³⁰.

Ці два молебні у Требнику Київському 1646 р. займають третю і четверту позицію у змісті серед чотирнадцяти молебнів. Це одночасно говорить про їх важливість для того часу і затребуваність.

МІЛБНОЕ ПѢНІЕ КЪ Г҃҃У НШЕМУ ИНО҃У Х҃҃У ПѢВЯЕМОЕ В НУЖДѢ ЦРКОВНОЙ, ѡ о҃мирѣніи ѿ соединѣніи Правосла́вныа Вѣры, ѿ ѡсвобожденіи ѡ вѣдѣз належа́щии Правосла́внымъ, ѡ сопроти́вныахъ Апостѣтѡвъ було створене вірним задля духовної втіхи у важких обставинах, у яких опинилася православна віра на той час³¹. Цей молебен виник в час, коли запанувала ворожнеча між православними, католиками та з'єдиненими в Україні, коли особливо були відчутні напади на православних, тобто тих православних, котрі ставали католиками чи з'єдиненими. Молебен починається виголосом: «Бл҃венъ Бг҃ъ на́ш...», потім іде початок звичайний псалма 101 «Г҃и о҃слыши моли́твѣ мою...». Опісля — слава: і нині, Аلیلуя та мирна ектенія, до якої додані спеціальні прошення до Бога, щоб споглянув милостивим Своїм оком на Церкву та викоренив еретичні, відступницькі та язичницькі напади, зберіг її непорушною та неушкодженою у цьому світі. В прошеннях також чуємо заклик не тільки про захист Церкви від еретичних вітрів, але й прохання до Бога, щоб Він навернув відступників від Православної Церкви на дорогу істини, а вірних у православ'ї утвердив, укріпив і зберіг. Після ектенії слідує «Бг҃ъ Гб҃...» і три тропарі. Цікаво зауважити, що тропарі покладені після ектенії і що два з них

²⁹ Евхологіон, або Требник митрополита Петра Могили, с. 1330-1353.

³⁰ Евхологіон, або Требник митрополита Петра Могили, с. 1353-1372.

³¹ Евхологіон, або Требник митрополита Петра Могили, с. 1330-1353.

звернені до Ісуса Христа Спасителя, хоча вони створені за зразком богородичних тропарів:

- Въ ХѸ БѸ, ни́нѣ приле́жно притецѣ́мъ грѣ́шнѣи, ѿ смире́нно припадѣ́мъ, по_ка́ніємъ вопі́юще ѿзъ глѣбни́хъ дше́вныа...³²;
- Не́зломчѣ́и ѿ неперста́емъ нико́лиже, Тво́рче на́, Бѣ́ство твоє́ воспѣ́ванце́ мы недо́сто́йниі...³³.

Після третього тропаря «Бѣ́гдо́ваннаа влѣ́ще препѣ́таа црѣ́це, всѣ́мъ хрѣ́тіаномъ ходотѣ́йце...» слідує псалом 50 «По́милуй ма́ Бже...» Потім належить співати «Канѡ́нъ къ ГдѸ́ нше́мъ ІисѸ́ Хрѣ́сту, ѿ оуми́реніи стѣ́ла Восто́чныа Я́плскіа црѣ́ке, ѿ ѿ соєди́неніи П̀равосла́вныа вѣ́ры», який складається з дев'яти пісень (друга пропущена). У першій пісні прохання до Бога Ісуса Христа-Царя, щоб визволив Церкву від еретичних бід та відступництв, а до Пречистої Діви Марії, щоб покрила стадо Сина Свого від хижих вовків і визволила його від їхнього впливу. У третій пісні — до Ісуса Христа-Чоловіколюбця, щоб зглянувся на моління людей і визволив Церкву від бід і скорбот та в мирі на камені істинного ісповідання утвердив, а до Пречистої Діви Марії, що породила Спаса і Визволителя світу, щоб Вона випросила у Свого Сина визволення Церкви від схизматичних вітрів. Опісля йде екте́нія з проханням, щоби Ісус Христос зглянувся на убогість і смирення Церкви своєї та подав їй мир. Наступний сіда́льний продовжує просити Ісуса Христа за подання миру Церкві, а богородичний — Пресвяту Богородицю. Пісня четверта просить Ісуса Христа визволити Церкву від нових ересей та схизматичних спокус, а Пресвяту Богородицю — щоб навернула схизматиків до Православної Церкви. У пісні п'ятій звучить прохання до Ісуса Христа викоренити ересі і відступництва, а до Богородиці — як до заступниці християн і помічниці перед Богом. Пісня шоста просить Ісуса Христа та Богородицю визволити Церкву від бід і напливу ересей та відступства

³² *Евхологіон, або Требник митрополита Петра Могили, с. 1332.*

³³ *Евхологіон, або Требник митрополита Петра Могили, с. 1332.*

і в мирі неушкоджену зберегти. Після шостої пісні канону слідує мала ектенія, кондак та ікос, в яких просяться Бога показати свою силу над невірними, щоб вони пізнали віру православну. Згодом звучить прокімен «ГДѢ КРѢПОУ ЛЮДЕМЪ СВОИМЪ ДАСТЬ...» зі стишком; після того — Євангельське читання від Матея (зачало 20) «Рече ГДѢ: Прокте, и дасться вамъ...». Опісля слідує спів *слава: і нині* та стихира «Не ѡстави на въ члѣкоє заступленіє, превѣначална Трїце...» й ектенія, яка завершує шосту пісню. Пісня сьома просить Ісуса Христа та Богородицю, щоб Вони визволили людей від всіх лукавих відступницьких нападів та ересей безбожних. Пісня восьма просить Ісуса Христа Своєю ерархію на землі православієм утвердити, а Богородицю — людей визволити від спокус відступництва. Пісня дев'ята просить Ісуса Христа та Пресвяту Богородицю, щоб Вони віру утвердили, Церкву умирили і від спокус відступництва ізбавили та всіх вірних у православній вірі утвердили. На завершення молебня іде ірмос, тропарі та коліноприклонна молитва, яку вголос читає священник перед Святою Трапезою «Владко Гди Іисе Хє, Бже превѣчний, безначальный, и прѣвосвѣщный свѣте... ». У цій молитві звучить прохання до Ісуса Христа, щоб відкрив двері свого щедрого милосердя, змилосердився і визволив від видимих і невидимих ворогів своїх слуг, викоринив ереси та спокуси відступників та безбожних агарян, що повстали на православну віру та соборну апостольську Східну Церкву, тим самим утверджуючи правдиву християнську віру³⁴. Молебень закінчується денним відпустом.

Весь даний молебень разом із каноном та молитвою після нього присвячений тим бідам і нещастям, які переживала Православна Київська Церква в Україні на початку XVII ст. В ньому наскрізь звучить заклик до Бога Ісуса Христа та Пресвятої Богородиці про поміч та допомогу від ересей, відступництва та безбожництва

³⁴ Там само, с. 1347-1353.

агарян, які сильно шкодили духовно та матеріально діяльності Київської Православної Церкви.

Цей молебень був запозичений в літургійну практику Російської Православної Церкви в XVII ст.³⁵. Цікаво зауважити, що тільки лише цю молитву із даного молебня бачимо поміщену в київській літургійній практиці в требниках, як православних так і з'єдинених у XVII³⁶-XIX³⁷ ст. В пізніших виданнях вже її нема³⁸.

МОЛЕБНОЕ ПѢНІЕ КЪ Г҃У НШІЯУ ІНОУ Х҃У ПѢВАЕМОЕ ѿ ѸМІРЕНІИ І СОЕДИНЕНІИ ЦѢРКВИ, І СВОБОЖЕНІИ Ъ РАБОТѢ І ПЛѢНЕНІИ ЯГАРІНСКОМЪ СѢЩІУХЪ, І РАЗРѢШЕНІИ ТѢХЪ Х҃РТОНАВИСТНЫА ВЛАСТИ створене, щоб дати вірним надію, що турки і татари, які глумляться над християнською вірою, церквами та ними, не є вічними, та що Господь захистить їх від невірних³⁹.

Молебень починається виголосом «**БѢГВЕНЪ БГ҃Ъ НАШЪ...**», потім іде початок звичайний, псалом 93 «**БГ҃Ъ ѠМЩЕНІИ ГД҃Ъ...**» Опісля *слава: і нині*, Алилуя та мирна ектенія, до якої додані спеціальні прошення до Господа Бога, щоб Він споглянув на правовірних рабів своїх, які перебувають під владою безбожних агарян, та їхні храми, викоринив неволю, а також всі ересі і відступництва, а надав благочестя і правовір'я. У прошеннях також чуємо заклик до Бога, щоб повернув заблуканих слуг своїх до пізнання православної віри та причи-

³⁵ *Молебное пѣніе*. Б. м. 1655, арк. 1-70 (див.: *Молебное пѣніе къ гд҃у нашему іисусу христу пѣваемое в нѣждѣ црковнѣй, ѿ умиреніи і соединеніи православныхъ вѣры, і освобожденіи ѿ вѣдъ належачиу православному, ѿ сопротивныхъ сопостѣтствъ*. <http://old.stsl.ru/manuscripts/staropечатnye-knigi/1361>).

³⁶ *Требник*. Львів 1668, арк. 335-339; *Требник*. Львів 1695, арк. 337-339.

³⁷ *Требник*. Львів 1873, арк. 1010-1017.

³⁸ *Требник*. Львів 1925-1926; *Требник*. Жовква 1926; *Малий Требник*. Рим 1946, 1952; *Малий Требник*. Рим 1973; *Чинь молебныхъ пѣній*. Издание Свято-Успенского Псково-Печерского монастыря 1994; *Требник*. Санкт-Петербург 1995; *Требник у двох частинах*. Київ 2000; *Требникъ*. Издательство Московской Патриархии 2000; *Требник*. Львів 2001; *Требник освячення та благословення*. Львів 2010.

³⁹ *Евхологон, або Требник митрополита Петра Могили*, с. 1353-1372.

слив їх до свого вибраного стада. Після ектенії в структурі даного молебня слідує «Б҃гъ Гдѣ...» і три тропарі. Цікаво зауважити, що тропарі покладені після ектенії, а також те, що знову, як у попередньому молебні, два з трьох тропарів звернені до Христа Спасителя, хоча вони написані на зразок богородичних тропарів:

- **Къ Х҃у Б҃гу, нинѣ прилежнѣ:**⁴⁰;
- **Неоуболчимъ, ѡ неперстаѣ николиже:**⁴¹.

Після третього тропаря «Б҃городованнаа влѣще пречѣтаа Цр҃це...»⁴² слідує псалом 50 «Помилуй мѧ Б҃е...». Потім іде **Канѡнъ** без конкретної назви. У першій пісні — прохання до Ісуса Христа-Спаса, щоб визволив Церкву від агарян та апостатів-відступників; до Пречистої Діви Марії щоб випросила в Сина Ісуса якнайскорішого звільнення вірних від рабства агарянського. В третій пісні — прохання до Ісуса Христа-Царя, щоб зглянувся на моління людей і визволив Церкву від агарян і в мирі на камені істинного ісповідання утвердив, а до Пречистої Діви Марії — щоб Вона якнайскоріше випросила цього у Свого Сина Ісуса Христа. Опісля йде ектенія, в якій проситься, щоби Ісус Христос зглянувся на сльози і плач рабів своїх і змілосердився та визволив їх від агарянського мучительства і зруйнував агарянське царство. За тим у сідальному звучить прохання в Ісуса Христа помочі для Церкви від насилля, люті й гордині агарянської; це продовжує також і богородичний. Пісня четверта просить Бога визволити Церкву від ересей та агарян, а Пресвяту Діву — випросити якнайскоріше у Свого Сина розвал агарянської влади та звільнення ув'язнених. Пісня п'ята просить Ісуса Христа і Богородицю визволити вірних від відступництва ворогів. Пісня шоста просить визволити Церкву від ворогів і спокус відступництва, а Марію Богоневісту — пришвидшити це визволення, а для Церкви — єдності та повернення до її лона

⁴⁰ *Евхологіон, або Требник митрополита Петра Могили, с. 1356.*

⁴¹ *Евхологіон, або Требник митрополита Петра Могили, с. 1356.*

⁴² *Евхологіон, або Требник митрополита Петра Могили, с. 1356.*

заблуканих своїх дітей. Після шостої пісні слідує катавасія «Спїси ѿ вѣ рабѣ своѧ», мала ектенія, кондак та ікос, де лунає прохання до Ісуса Христа зруйнувати агарян та показати, як багато може віра православна. Далі слідує степенна 4 гласу та прокімен «Да воскреснетъ Бгъ...» зі стишком «Иже ижезаетъ дѣмъ да ижезидѣтъ...». За ними — Євангельське читання від Марка (зацало 51) «Рече Гдъ своимъ оучникомъ: Ижейте вѣрѣ Бжю...». Затим слідує спів *слава: і нині* та стихира «Не остави на въ члѣкоє застѣплѣніє, пребѣначнаа Трѣце...» та ектенія, яка завершує шосту пісню. Пісня сьома просить Ісуса Христа та Пресвяту Богородицю визволити християн від рабства агарян та ересей підступних. Пісня восьма просить Ісуса Христа як Доброго Пастиря зберегти овець своїх від вовків-агарян, а Пречисту Діву Марію — збереження християн від вовків, які посягають на християн та Церкву. Пісня дев'ята просить Ісуса Христа-Спаса та Пречисту Діву Марію, щоб Вони віру утвердили, Церкву від рабства агарянського визволили, і всіх вірних у православної вірі утвердили. Далі слідує катавасія «Спїси ѿ вѣ рабѣ своѧ...», «Достойно є...», Трисвяте, «Оче наш», тропар, *слава: і нині* та коліноприклонна молитва, яку вголос читає священник. В молитві проситься Ісуса Христа, щоб Він споглянув на моління грішних, убогих та недостойних рабів своїх і визволив їх від відступництва, ересі та іновірців-агарян, та всього, що шкодить людській душі і тілу. Молебень закінчується денним відпустом.

(Цей молебень з каноном і молитвою був присвячений тим бідам і нещастям, які переживала Православна Київська Церква в Україні з початку XVII ст. В ньому наскрізно звучить заклик до Бога Ісуса Христа та Пресвятої Богородиці допомогти у протистоянні з відступниками-агарянами, які так сильно нашкодили духовно і матеріально Київській Православній Церкві.)

Цей молебень був запозичений в літургійну практику Московської Православної Церкви у XVII ст., але мав хоч і подібну, та все ж іншу назву *Канонъ молебень, къ гдѣ нашему іисѣ хрѣту ѿ соєдиненіи вѣры православныа, и ѿ омирєніи цркве стѣа востѣчныа. ѿ свобожденіи же в ра...*

котѣ и поплѣненіи еретическомъ свѣщнхъ, и ѡ раздрѣшеніи хрѣтіаноненавидныхъ тѣхъ власти, Пѣваемыи⁴³. Лише молитву з молебня Київського Требника 1646 р. бачимо в пізніших требниках православних та з'єдинених в XVII⁴⁴–XIX⁴⁵ ст. В пізніших виданнях вже ця молитва пропущена⁴⁶.

Важливо підкреслити, що навіть існував даний молебний канон, покладений на ноти в Українській Церкві⁴⁷, що свідчить про його затребуваність та популярність у православної літургійній практиці.

⁴³ *Молебное пѣние*. Б. м. 1655, арк. 71-112 (див.: *Канонъ молебень, къ гдѣу нашемѣу іисѣу хрѣсту ѡ соединеніи вѣры православныхъ, и ѡ оумиреніи цркви стѣмъ восточныхъ. ѡ освобожденіи же бѣ работѣ и поплѣненіи еретическомъ свѣщнхъ, и ѡ раздрѣшеніи хрѣтіаноненавидныхъ тѣхъ власти, Пѣваемыи*. <http://old.stsl.ru/manuscripts/staropechatnye-knigi/1361>).

⁴⁴ *Требник*. Львів 1668, арк. 340-343; *Требник*. Львів 1695, арк. 340-343.

⁴⁵ *Требник*. Львів 1873, арк. 1018-1021.

⁴⁶ Див. *Требник*. Львів 1925-926; *Требник*. Жовква 1926; *Малий требник*. Рим 1946, 1952; *Малий требник*. Рим 1973; *Чинь молебныхъ пѣній*. Издание Свято-Успенского Псково-Печерского монастыря 1994; *Требник*. Санкт-Петербург 1995; *Требник у двохъ частинахъ*. Київ 2000; *Требникъ*. Издательство Московской Патриархии 2000; *Требник*. Львів 2001; *Требникъ освяченія та благословенія*. Львів 2010; *Требникъ* (в 4-хъ частяхъ). Том I–IV. Сретенский монастырь 2013; *Требникъ малый на церковно-славянскомъ языкѣ (в 2-хъ томахъ)*. Сретенский монастырь 2016.

⁴⁷ Див. *Канонъ ко гдѣу нашемѣу іисѣу хрѣсту ѡ оумиреніи стѣмъ восточныхъ аплѣкамъ цркви и ѡ соединеніи Православныхъ [вѣры]* // ЛНБ, НД (Бібліотека Інституту “Народний Дім” у Львові, збірка кириличних рукописних книг), № 374.

Висновок

Як бачимо, Требник Київський 1646 р. містив найбільшу кількість молебнів порівняно з рукописними та стародруківаними требниками, як грецькими⁴⁸, так і слов'янськими⁴⁹.

Важливо підкреслити, що молебні в Требнику Київському 1646 р. містять багато рубрик, потрібних для священників, щоб вони могли впорядковано та гідно звершувати їх у Київській Церкві⁵⁰.

Требнику Київський 1646 р. містить чотири групи молебнів:

1) молебні, укладені на основі канонів та молитов візантійської літургійної традиції:

⁴⁸ *L'Eucologio Barberini gr. 336 (VIII sec.), a cura di, Stefano Parenti e Elena Velkovska*, 2 ed., riveduta con traduzione in lingua italiana. Roma 2000; Arranz M. *L'Eucologio Constantinopolitano agli inizi del secolo XI. Hagismatarion & Archieraticon con l'aggiunta del Liturgicon*. Roma 1996; Goar J. *Euchologion sive Rituale Graecorum, complectens ritus ed ordines divinae liturgiae, officiorum, sacramentorum, consecrationum, benedictionum, funerum, orationum... juxta usum orientalis ecclesiae*. Venezia 1730; Дмитриевський А. *Описание литургических рукописей хранящихся в библиотеках православного востока. Евхологии*. Т. II. Київ 1901.

⁴⁹ Geitler L. *Eukhologium Glagolski Spomenik Manastira Sinai Brda*. Zagreb 1882; *Euchologium slavonicum* (Требник Київський XV — поч. XVI ст.). Апостольська Ватиканська Бібліотека. Фонд Борджіо-Ілліріко № 15; Добрянский Ф.Н. *Описание рукописей Виленской публичной библиотеки*. Вильно 1882; Горский А.В., Невоструев К.И. *Описание славянских рукописей Московской Синодальной библиотеки. Отд. III: Книги богослужебные. Ч. 1*. Москва 1869; Горский А.В., Невоструев К.И. *Описание славянских рукописей Московской Синодальной библиотеки. Отд. III: Книги богослужебные. Ч. 2*. Москва 1917; *Требник*. Стратин 1606; *Требник*. Острог 1606; *Требник*. Вільно 1617; *Требник*. Вільно 1618; *Требник*. Вільно 1621; *Потребник*. Москва 1623; *Потребник*. Москва 1624; *Потребник*. Москва 1625; *Потребник*. Москва 1636 (1639); *Мірской Потребник*. Москва 1639; *Требник*. Львів 1645.

⁵⁰ *Евхологон, або Требник митрополита Петра Могили*, с. 533-559, 567-593, 1330-1532, 1546-1630.

- **ВОСЛѢДВАНІЄ МОЛѢБНАГО ПѢНІА ПѢВІАЄМАГО Ꙗ НАШЕСТВІИ ВІРВАРЪ Ꙗ Ꙗ НАХОЖДѢНІИ ІАЗЫКОВЪ⁵¹;**
- **ВОСЛѢДВАНІЄ МОЛѢБНАГО ПѢНІА ПѢВІАЄМАГО ВЪ ВРѢМА БЕЗДОЖДІА⁵²;**
- **ВОСЛѢДВАНІЄ МОЛѢБНАГО ПѢНІА КЪ ПРѢТѢИ ЖИВОНАЧАЛНѢИ ТРЦИ, ПѢВІАЄМАГО ВЪ ВРѢМА ГВѢИТЕЛНАГО НЕДѢГА, Ꙗ НАПРАСНЫА СМѢРТИ⁵³;**
- **ВОСЛѢДВАНІЄ МЛБНОЄ КЪ ГДѸ НАШЕМУ ІНОУ ХРТУ, ПѢВІАЄМОЄ ВЪ ѠБЩЕНДѢДІИ, Ꙗ ЗЛОРАСТВОРНЫХЪ ВРѢМЕНЪ, Ꙗ ПРОТИВЛѢНІИ ВѢТРОВЪ, Ꙗ ВЪ ВСАКОМЪ ЗЛОКЛЮЧѢНІИ ЛЮДІИ⁵⁴;**
- **ВОСЛѢДВАНІЄ МОЛѢБНАГО ПѢНІА КЪ ГДѸ НШМЪ ІНОУ ХРТУ, ПѢВІАЄМАГО ВЪ ВРѢМА ТРДСА НАДОЛЗѢ НЕПРЕСТАЮЩАГО⁵⁵;**

2) молебні, укладені на основі канонів та молитов київської літургійної традиції, а також і деколи молитов грецьких, пристосованих до даного випадку:

- **ПОСЛѢДВАНІЄ МЛБНА ЗА БОЛАЩАГО⁵⁶;**
- **ВОСЛѢДВАНІЄ МОЛѢБНАГО ПѢНІА КЪ ГДѸ БГѸ НАШЕМУ, ЗА ЧАРА Ꙗ ЗА ЛЮДИ. ПѢВІАЄМАГО ВЪ ВРѢМА БРАНИ, ПРОТИВЪ СЪПОСІАТКОВЪ НАХОДЦИХЪ НА НЫ⁵⁷;**
- **ВОСЛѢДВАНІЄ МОЛѢБНАГО ПѢНІА КЪ ГДѸ БГѸ НАШЕМУ ІНОУ ХРТУ, ПѢВІАЄМАГО ВЪ ВРѢМА БЕЗВѢДІА, ЕГДА ДОЖЪ МНѸГІИ БЕЗГОДНУ ІДЕТЬ⁵⁸;**
- **ВОСЛѢДВАНІЄ МОЛѢБНАГО ПѢНІА КЪ ГДѸ НШМЪ ІНОУ ХРТУ, ПѢВІАЄМАГО ЗА ТВОРАЩИХЪ МІЛОСТИНИ⁵⁹;**

3) молебні, укладені під впливом латинської літургійної традиції:

⁵¹ Евхологіон, або Требник митрополита Петра Могили, с. 1395-1420.

⁵² Евхологіон, або Требник митрополита Петра Могили, с. 1421-1440.

⁵³ Евхологіон, або Требник митрополита Петра Могили, с. 1453-1484.

⁵⁴ Евхологіон, або Требник митрополита Петра Могили, с. 1485-1504.

⁵⁵ Евхологіон, або Требник митрополита Петра Могили, с. 1504-1520.

⁵⁶ Евхологіон, або Требник митрополита Петра Могили, с. 533-559.

⁵⁷ Евхологіон, або Требник митрополита Петра Могили, с. 1373-1394.

⁵⁸ Евхологіон, або Требник митрополита Петра Могили, с. 1441-1452.

⁵⁹ Евхологіон, або Требник митрополита Петра Могили, с. 1521-1532.

- **МОЛЄБНОЄ ПОСЛѢДОВАНІЄ** кѣ Гдѣ нашему Ісусу Христу. На раздѣленіи души ѿ тѣла всѣкаго Православнаго Христіанина, дѣвобнаго, или мірскаго соловѣа сѣчаго⁶⁰;
- **ВОСЛѢДОВАНІЄ МОЛЄБНОЄ** ѿ **ИЗЪЯВЛЕНІИ** недѣлюща ѿ ѿсвожденіа и насилѣа дѣхува нечисты, и Млтвы заклинателныя тѣхже лѣкавых дѣхува⁶¹;
- **ВОСЛѢДОВАНІЄ Молѣбное** кѣ ѿгнанію чародѣлнѣи и волшебны ѿбаваніи ѿ чловека⁶²;

4) авторські молебні, укладені особисто митрополитом Петром (Могилою) чи за його благословенням:

- **МЛБНОЄ ПѢНІЄ Кѣ ГѢ НШЄМУ ИСОУ ХУ ПТВЯЄМОЄ В НУЖДѢ ЦРКОВНОИ**, ѿ ѿмирѣнїи и соединѣнїи Православныхъ Вѣры, и ѿсвожденїи ѿ вѣдѣ належачїи Православнымъ, ѿ сопротивныхъ Апостѣтствѣ⁶³;
- **МЛБНОЄ ПѢНІЄ Кѣ ГѢ НШЄМУ ИСОУ ХУ ПТВЯЄМОЄ** ѿ ѿмирѣнїи и соединѣнїи Церкви, и свовоженїи в работѣ и плѣненїи Игарѣнскомъ сѣцихъ, и раздрѣшенїи тѣхъ Христоневистныхъ власти⁶⁴.

В сьогодніні Церкви Володимирового хрещення, на мій погляд, особливо потребують молебня за збереження православної віри, незважаючи на те, що вони практикують екуменізм, оскільки апостазія, відступництво та безвір'я було та залишається актуальною проблемою для всіх них. «**МЛБНОЄ ПѢНІЄ Кѣ ГѢ НШЄМУ ИСОУ ХУ ПТВЯЄМОЄ В НУЖДѢ ЦРКОВНОИ**, ѿ ѿмирѣнїи и соединѣнїи Православныхъ Вѣры, и ѿсвожденїи ѿ вѣдѣ належачїи Православнымъ, ѿ сопротивныхъ Апостѣтствѣ» із Требника Київського 1646 р.⁶⁵, на мою думку, може послужити основою для написання нового молебня на даний випадок (для українських Церков київської традиції), який би не тільки давав

⁶⁰ Евхологіон, або Требник митрополита Петра Могили, с. 567-593.

⁶¹ Евхологіон, або Требник митрополита Петра Могили, с. 1546-1623.

⁶² Евхологіон, або Требник митрополита Петра Могили, с. 1625-1630.

⁶³ Евхологіон, або Требник митрополита Петра Могили, с. 1330-1353.

⁶⁴ Евхологіон, або Требник митрополита Петра Могили, с. 1353-1372.

⁶⁵ Евхологіон, або Требник митрополита Петра Могили, с. 1330-1353.

вірним духовну потіху, що Господь їх не покине ніколи за умови збереження православної віри, та засуджував відступництво і безвір'я, але щоб також відповідав духові часу екуменізму.

PETRO SABAT

**The paraklesis (moleben) of the Kviv Euchologion (Trebnik) of 1646
for the preservation of the Orthodox faith**

This publication presents two paraklesis (moleben) of acolouthia from the Kviv Euchologion (Trebnik) of 1646 for the preservation of the Orthodox faith, which were made personally by the Metropolitan of Kyiv Peter Mohyla or from his blessing. In these texts, the reader can read how Metropolitan Peter Mohyla gives the believer spiritual sacrifice that the Lord will never leave them for the preservation of the Orthodox faith. The article emphasizes that the churches of Volodymyr's baptism need a prayer service to preserve the Orthodox faith, despite the fact that they practice ecumenism, since apostasy and disbelief were and still remain a problem for all of them. It is noted that the texts of these paraklesis (moleben) may serve as the basis for writing a new paraklesis (moleben) for the Ukrainian churches of the Kyiv tradition, taking into consideration the spirit of time and ecumenism.

Key words: Paraklesis (Moleben), Euchologion (Trebnik), Peter Mohyla, preservation of the Orthodox faith